
Михайлюк О. В.

Український державний університет науки і технологій (м. Дніпро, Україна)

Вершина В. А.

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара (м. Дніпро, Україна)

КОНЦЕПЦІЯ «СУСПІЛЬСТВА ЗНАНЬ» І СОЦІАЛЬНІ РЕАЛІЇ СЬОГОДЕННЯ

Аналізується концепція «суспільства знань» та розглядаються окремі аспекти проблеми її реалізації. Показано, що сучасний працівник бібліотеки має виступати як *knowledge worker* – фахівець із роботи зі знаннями.

Ключові слова: знання; суспільство знань; бібліотека

Mykhailiuk O. V.

Ukrainian State University of Science and Technologies (Dnipro, Ukraine)

Vershyna V. A.

Oles Honchar Dnipro National University (Dnipro, Ukraine)

THE CONCEPT OF THE "KNOWLEDGE SOCIETY" AND THE SOCIAL REALITIES OF OUR TIME

The concept of the "knowledge society" is analyzed and certain aspects of the problem of its implementation are considered. It is shown that a modern library employee should act as a knowledge worker – a specialist in working with knowledge.

Keywords: knowledge; knowledge society; library

Термін «суспільство знань» набув досить широкої популярності, особливо серед інтелектуалів та науковців країн з достатньо високим рівнем розвитку науки та освіти. Втім, у його розумінні існують досить значні відмінності і різночитання. Дослідники зазначають, що «суспільство знань» – це не суспільство без проблем, а суспільство з новою якістю проблем. Ці проблеми стосуються і теоретичного осмислення як феномену суспільства знань, і самого феномену знань, статусу науки та освіти в сучасному суспільстві, і, головне, практичних аспектів реалізації цієї концепції.

Поняття «суспільство знань» частіше всього вживається без чіткого окреслення його змістових меж. Це наштовхує на думку, що ми маємо справу більшою мірою з умоглядною концепцією або ідеологемою, ніж ж реальністю. «Суспільство знань» – це не стільки посилення ролі знань та збільшення їх кількості, скільки їх трансформація та

переформатування. Якщо трансформація стосується змісту знань, то переформатування стосується їх ролі та статусу в суспільному житті, їх інституційного закріплення.

Інформація і знання – явища одного порядку. Хоча далеко не всяка інформація є знанням, але будь-яке знання перебуває в полі інформації. Очевидно, що теорії інформаційного суспільства, постіндустріального суспільства і суспільства знання являють собою споріднені теоретичні побудови, засновані на впевненості в тому, що якісні соціальні трансформації в сучасному світі нерозривно пов'язані з новою роллю інформації і знання. Концепція «суспільства знань», як і концепція «інформаційного суспільства», базується на широкому використанні інформаційних технологій. Втім, за словами М. Кастельса існує складна взаємодія між технологією, суспільством, економікою, культурою і політикою, яка перетворює світ, але не обов'язково на краще.

Вступ в епоху глобальної комп'ютеризації поставив низку нових, проблем, пов'язаних з загрозами інформаційного маніпулювання свідомістю людини і всезростаючим невідповідністю між темпами оновлення інформації і здатністю людини до її освоєння. Людина отримує великі об'єми широкодоступної інформації, на неї тисне інформаційна перенасиченість, непотрібна і зайва інформація. В той же час ми все більше усвідомлюємо недостатність знань.

В умовах сучасної інформаційної революції змінюються статус, функції і сама природа знань. Традиційно знання – це пам'ять, знати – значить пам'ятати. Зараз акценти зміщуються. Знання – це, перш за все, здатність застосовувати інформацію у конкретній сфері діяльності.

Нове цифрове покоління не хоче переобтяжувати свою пам'ять. Воно задля цього надто прагматичне. Знання для нього лише те, що приносить ситуативну користь. Знання як пам'ять замінюються знанням як реакцією на ситуацію – хоча й не завжди вірною та адекватною. Глибинне розуміння змінюється поверхневим ситуативним схоплюванням – для заглиблення просто нема ні часу, ні бажання. Такому виду пізнання найбільше відповідає кліпова свідомість, котра дозволяє швидко переключатися від одного повідомлення до іншого, швидко реагувати на ту чи іншу інформацію, оперувати великими обсягами інформації, але без особливого заглиблення в її зміст та сенс. Така свідомість, з одного боку, найбільш адекватна сучасній ситуації, та з іншого – є багатим матеріалом для спрямованих інформаційних впливів, маніпулятивних інформаційних технологій.

М. Фуко писав: «Влада породжує знання, а знання є влада». Згідно поглядів Ю. Хабермаса, цілі наукового дослідження все більше визначаються не внутрішньонауковими, а заданими ззовні, соціальними і політичними цілепокладаннями. Відбувається процес дифузії дискурсів науки, політики та суспільства, який у радикальній версії можна трактувати як «сцієнтифікацію суспільства» та «політизацію науки».

Сам термін «суспільство знань» був введений в обіг американським політологом Р. Лейном для характеристики впливу наукового знання на сферу публічної політики та управління. Питання влади – це питання розподілу знань та незнання. Влада заснована на знанні одних і незнанні інших. Все зводиться до з'ясування того, що люди має знати і що їй дозволяється знати. Володіти владою означає сьогодні не стільки володіти апаратом примусу, скільки можливістю визначати (описувати, пояснювати, прогнозувати, конструювати) поточну ситуацію в суспільстві, формулюючи критерії об'єктивності, неупередженості, авторитетності, правдивості та істинності. Особливо ця тенденція актуалізувалася в умовах «постправди» – коли об'єктивні факти мають менший вплив на формування громадської думки, ніж звернення до емоцій та особистої віри. В умовах глобалізації, коли інформація здатна поширюватися практично миттєво і охоплювати величезну кількість індивідів, основним засобом влади є знання, що формується шляхом включення суб'єктів, соціальних груп та інститутів в історично обумовлені гетерогенні дискурсивні практики.

Знання розглядається як фактор економічного розвитку та управління суспільними процесами. Невід'ємною частиною виробництва наукового знання стає врахування його соціально-політичних аспектів. Виробництво наукового знання розуміється вже не стільки як пошук законів природи та суспільства, скільки як процес, обумовлений контекстом застосування знання, уявленнями про соціальні потреби, потенційних інвесторів та споживачів.

Хоча сучасне суспільство називають суспільством знань, престиж науки при цьому падає. Ретельно переглядаються її претензії на об'єктивність і результативність, цілий ряд досягнень ставиться під сумнів. Результативність наукових досліджень об'єктивно падає. Вчені з американського університету штату Міннесота (UMN) провели масштабне дослідження, яке показало, що частота проривних відкриттів і винаходів у світі за останні 50 років знизилася приблизно на 90%.

В цих умовах навички роботи з інформацією, уміння її аналізувати та самостійно осмислювати набуває особливого значення. Потрібні спеціалісти, здатні не просто вчасно

знайти й швидко обробити потрібну інформацію, а які були б здатні оцінити й проаналізувати її, визначити її семантичні прагматичні властивості. П. Друкер ввів термін *knowledge worker* – фахівець із роботи зі знаннями, або когнітивний працівник.

В сучасних умовах саме бібліотека має стати не просто місцем зберігання і надання доступу до інформації, а інститутом збереження знань як соціальної пам'яті, бібліотечний працівник має не просто обслуговувати інформаційні потреби споживачів, а виступати як *knowledge worker* – фахівець із роботи зі знаннями.